

Mirzə Ələkbər Sabir ustadı Seyid Əzim Şirvani ədəbi məktəbinin nümayəndəsi kimi

Ulduz Qəhrəmanova ¹

XÜLASƏ

Mirzə Ələkbər Sabir yaratdığı satirik tiplərin öz dilləri ilə özlərini ifşa etmək üsulunu seçərkən sələflərindən, klassik sənətkarlardan bəhrələnmişdir. O, M. F. Axundzadə və S. Ə. Şirvaninin təcrübələrinə əsaslanaraq, elmi ədəbiyyatda da göstərildiyi kimi, yaradıcılığının bütün məqamlarında, o cümlədən klassik irsdən bəhrələndiyi zaman heç vaxt təkrarçılığa, təqlidə yol verməmiş, daim orijinal yazı tərzini nümayiş etdirmişdir. Sabirin klassik irsdən bəhrələnməsi və onlardan istifadə üsulları müxtəlifdir. O, ustadların poetik deyim tərzlərini, təsvir və ifadə üsullarını zamana uyğunlaşdırır, müəllif mövqeyində dəyişiklik edir, lirik qəhrəmanları gah fədakar insanlara, gah da satirik tiplərə çevirirdi. Qəhrəmanın “məşuq”u, “sevgili”si mahiyyətə dəyişdirilir, lirik dialoq və monoloqlar satirik və yumoristik şəkllə salınır, bəzi hallarda şikayət, giley-güzar yeni “aşiq”in fədakarlığının təsdiqinə yox, onun daxili eybəcərliyinin ifşasına və ya ətalətinin tənqidinə xidmət edir. Bütün bu çoxçalarlı təsvir və bədii təqdimat üsulları nəticəsində Sabirin surətlər aləminin zənginliyi təmin edilmiş olur.

AÇAR SÖZLƏR

satira, ustad, novator, klassik irs, satirik tip

MƏQALƏ TARİXÇƏSİ

Göndərilib: 18.04.2025

Qəbul edilib: 07.05.2025

¹ Filologiya üzrə fəlsəfə doktoru, baş müəllim, Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universiteti. Azərbaycan. <https://orcid.org/0009-0003-4418-9319> | ulduzkahraman1@gmail.com

Mirza Alakbar Sabir as a Representative of His Master Seyid Azim Shirvani Literary School

Ulduz Gahramanova¹

ABSTRACT

Mirza Alakbar Sabir benefited from his predecessors, classical artists, while choosing the method of exposing the satirical type with his own words. He relied on the experiences of M. F. Akhundzade and S. A. Shirvani. However, as it is shown in scientific literature, in all aspects of his creativity, including when he benefited from the classical heritage, Sabir always demonstrated an original style of writing, never allowing repetition or imitation. Sabir's use of classical heritage and the methods of using them are very diverse; he adapts the poetic idioms, description and expression methods of the masters to the times, changes the position of the author, sometimes the lyrical heroes become selfless people and sometimes satirical types, the "lover" and "beloved" of the hero are essentially changed, the lyrical dialogue and monologues become satirical and is put into a humorous form, in some cases, complaints and complaints serve not to confirm the dedication of the new "lover", but to expose his inner ugliness or criticize his inertia. As a result of all these multi-hued images and artistic presentation methods, the richness of the world of Sabir's paintings is ensured.

KEYWORDS

satire, master, innovator, classical heritage, satirical type

ARTICLE HISTORY

Received: 18.04.2025

Accepted: 07.05.2025

¹ Doctor of Philosophy in Philology, Head Teacher, Azerbaijan State Pedagogical University. Azerbaijan. <https://orcid.org/0009-0003-4418-9319> | ulduzkahraman1@gmail.com

Giriş

M. Ə. Sabirin klassik irsdən bəhrələnməsi, onlardan istifadə üsulları müxtəlifdir; o, ustadların poetik deyim tərzlərini, təsvir və ifadə üsullarını zamana uyğunlaşdırır, müəllif mövqeyində dəyişiklik edir. Lirik qəhrəmanlar gah fədakar insanlara, gah da satirik tiplərə çevrilir, qəhrəmanın “məşuq”u, “sevgili”si mahiyyətə dəyişdirilir, lirik dialoq və monoloqlar satirik və yumoristik şəkllə salınır, bəzi hallarda şikayət və giley-güzar yeni “aşiq”in fədakarlığının təsdiqinə yox, onun daxili eybəcərliyinin ifşasına və ya ətələtinin tənqidinə xidmət edir. Bütün bu çoxçalarlı təsvir və bədii təqdimat üsulları nəticəsində Sabirin surətlər aləminin zənginliyi təmin edilmiş olur.

Metodlar

Məqalədə qarşıya qoyulan məqsədlərin gerçəkləşdirilməsi praktik materialın təhlilinə əsaslanır. Belə ki, məqalədə Mirzə Ələkbər Sabirin Seyid Əzim Şirvani irsindən bəhrələnməsi üsulları təhlil olunaraq hər iki sənətkarın yaradıcılıq fərdiliyi üzə çıxarılmağa çalışılmışdır. Hər iki sənətkarın yaradıcılığı müqayisə edilərək Sabirin Şirvani ənənəsindən necə bəhrələnərək novatorluğunu ortaya qoyulması probleminə aydınlıq gətirilmişdir. Bunun üçün müqayisəli metoddan, tarixi-müqayisəli yanaşma üsulundan istifadə olunmuşdur. Müəllif bu yanaşma üsulundan istifadə etməklə M. Ə. Sabirin öz ustadının (S. Ə. Şirvaninin – U. Q.) keçmiş qəhrəmanını təkcə yeni tərzdə, yeni ruhda danışdırmır, eyni zamanda onun yaratdığı tipin öz danışığı ilə özünü ifşa etmək üsulunu göstərir.

Nəticələr

– M. Ə. Sabir öz ustadının (Seyid Əzim Şirvaninin) keçmiş qəhrəmanını təkcə yeni tərzdə, yeni ruhda danışdırmaması, eyni zamanda onun yaratdığı tipin öz danışığı ilə özünü necə ifşa etmək üsulu araşdırılmışdır.

– Çoxçalarlı təsvir və bədii təqdimat üsulları nəticəsində Sabirin surətlər aləminin zənginliyinin necə təmin edilməsi müəyyənləşdirilmişdir.

– M. Ə. Sabirin Seyid Əzim Şirvani irsindən bəhrələnməsi, ondan istifadə üsullarının müxtəlifliyinə aydınlıq gətirilmişdir.

– Sabirin Seyid Əzim Şirvaninin poetik deyim tərzlərini, təsvir və ifadə üsullarını zamana uyğunlaşdırması, müəllif mövqeyində dəyişiklik etməsi təhlil edilmişdir.

Müzakirə

– M. Ə. Sabirin öz ustadının əsərindən formanı götürsə də, onun qəhrəmanını, dövrə, zamana uyğun olaraq, tamamilə yeni tarixi-ictimai şəraitdə təsvir və təqdim etməsi təsdiq edilmişdir.

– M. Ə. Sabirin S. Ə. Şirvaninin təcrübələrinə əsaslanaraq elmi ədəbiyyatda da göstəriləndiyi kimi, yaradıcılığının bütün məqamlarında, o cümlədən klassik irsdən bəhrələndiyi zaman heç vaxt təkrarçılığa, təqlidə yol verməməsi, daim orijinal yazı tərzini nümayiş etdirməsi təsdiq edilmişdir.

– M. Ə. Sabirin Seyid Əzimin qəzəlinin vəzninə, ahənginə və rədifinə uyğun olaraq yazılmış cavab satiraları təhlil müstəvisinə gətirilmişdir.

Sabirşünas alim, professor A. Bayramoğlu, görünür, məhz bu keyfiyyəti nəzərdə tutduğu üçün Sabirin ədəbi qəhrəmanlarının və satirik tiplərinin sayının onun əsərlərinin sayından çox olduğunu bildirərək yazır: “Sabirin satirik ifşa üsulları dialoqlarla, qarşı tərəfə müraciət şəklində giley-güzarla, bəzən öyüd-nəsihətlə olur. Müşahidələr göstərir ki, bu üsulların da hər birini tipin xarakteri, mövzuya uyğun seçilən fikrin ifadə forması müəyyənləşdirir. Məsələn: “Əhvalpürsanlıq, yaxud qonuşma” satirasındakı... baş-başa verən ictimai tiplərlə, “Bura say!” satirasındakı Zilli Soltanla camaatın dialoqunu, “Vah, bu imiş dərsi-üsuli-cədid?” – deyən köhnəlik tərəfdarı ilə “Çatlayır, Xanbacı qəmdən ürəyim” –deyə giley edən avam qadının danışığını eyniləşdirmək olmaz. Eyni zamanda “Millət necə tarac olur, olsun, nə işim var?” – deyən satirik tiplə “Mən bilməz idim bəxtdə bu nikbət olurmuş” deyənləri yan-yana qoymaq mümkün deyil. Çünki onların hər birinin öz siması, öz düşüncəsi, öz danışiq tərzini var.

Sabirin “Səttarxana” şeiri ilə Məhəmmədəli şaha həsr etdiyi “Doğrudan, Məmmədəli, qeyrət həlal olsun sənə!” satirası arasındakı fərq milli azadlıq qəhrəmanı Səttarxanla despotluq nümunəsi Məhəmmədəli şahın arasındakı fərq qədərdir” (Bayramoğlu, 2001, s. 28).

Bütün bu zənginliklər təkcə həyatdan gəlmirdi. Onlara verilən yeni rənglər həm də klassik sənətkarların ədəbi irslərində əsrlərdən bəri formalaşmış gələn təsvir və təhkiyə üsulundan, obrazların daxili aləmindən qidalanırdı. Sabir sanki həyatda qarşılaşdığı ictimai tipin sosial probleminə nəzər saldıqda klassik əsər və ya onların qəhrəmanlarından biri onun gözləri qarşısında canlanırdı. Beləliklə, “köhnə” qəhrəman yeni biçimdə dilə gəlib danışdı.

Bütün bunlar tarixiliklə novatorluğun qovuşmasına, bir-birini tamamlamasına səbəb olurdu.

“Əkinçi” qəzeti abunəçi qıtlığı problemi ilə qarşılaşanda S. Ə. Şirvani ona dəstək vermək, həmvətənlərini qəzetə abunə olmağa çağırmaq məqsədi ilə “Qəzet nədir?” adlı bir şeir yazmışdı. Həmin şeirdə qəzetin əhəmiyyətini gözdən salmağa çalışan, texnikanın inkişafının guya şeytan əməli kimi insanlara ancaq zərər vuracağını sübut etməyə səy göstərən, əslində isə, tərəqqi və inkişafın yalnız özü kimi xalqın cahilliyində mənafeyi olan zümrələrin isti aşına soyuq su tökəcəyini başa düşdüyü üçün narahatlıq keçirən tiplər tənqid atəşinə tutulmuşdur. Onlar yeniliyə, elm və texnikaya qarşı çıxırdılar.

Nəyə lazımdı bizlərə maşın,
Nə üçün xalqın aldadır başın.
Babamız görməmişdi maşın işi,
İngilis kimi tovlayır bu kişi
...Biz məgər bilmirik taxıl biçmək,
Nəyə lazımdı maşın öyrənmək.
Şuma vacibdü çünki beş cüt kəl...
Biçinə çin gərəkdi, xırmana vəl...

(Mirbağirov, 1962, s. 88).

Göründüyü kimi, bu satirik tip “Əkinçi” qəzetinin kənd təsərrüfatına, məişətin digər sahələrinə texnikanın tətbiqini, kустar üsulla məhsul becərməyin səmərəsiz olduğu fikrinə qarşı çıxıb xalqı dədə-baba qaydası ilə yaşamağa çağırır. Kamil Mir Bağırovun yazdığı kimi: “Seyid Əzimin dilləndirdiyi bu tipin danışığı, Sabirin “Nədamət və şikayət” şeirindəki avam qadının danışığını xatırladır.

...Neyliyirdim bəzəyi, ya düzəyi?
Dama-divarə yapardım təzəyi!
...Nə bilirdik nə zəhrimardı kitab?
Biz olan evdə haçan vardı kitab?
Büsbütün gül kimi insanlarıdıq,
Nə müəllim və nə dərs anlarıdıq.

(Şərif, 1962, s. 4).

Hər iki tip sanki avam bir ailədə tərbiyə almış bacı-qardaşdır” (Mirbağırov, 1962, s. 88).

Bizə belə gəlir ki, “Qəzet nədir?” şeirindəki tiplə “Nədamət və şikayət” (“Çatlayır, Xanbacı, qəmdən ürəyim”) satirasının qəhrəmanı bir-birinə bənzəsələr də, eyni vəziyyətdə deyillər. Seyid Əzimin qəhrəmanı “Əkinçi” qəzetinin təbliğ etdiyi yeniliklərə qarşı çıxırsa, bu yenilik onların məişətinə daxil olmayıbsa, Sabirin qəhrəmanı artıq yeni həyat tərzinin içindədir. Ona görə də onun şikayətləri daha kəskin və yağılıdır. Yəni bu qadın qəhrəman gəlin getdiyi ər evindəki yeni yaşam tərzilə heç cür barışa bilmir. Bu səbəbdən ötən günləri, ata evindəki “xoşbəxt” həyatı xatırlayır və bu həsrətlə alışıb-yanır. Buradan görünür ki, kitab, dərs, dəftər-qələm artıq cəmiyyətə daxil olmuşdur. Ona görə əsərin qəhrəmanı həmin yeniliyə qarşı çıxmaq imkanından məhrumdur. Sadəcə bu yeniliyin onun psixologiyası üçün uyğunsuzluğundan, özünün atəşə düşdüyündən, düşüncəsinə görə ağlar vəziyyətindən dad-fəryad qoparır. Sabirin qəhrəmanından fərqli olaraq, S. Ə. Şirvaninin yaratdığı obraz, qeyd etdiyimiz kimi, hələ ancaq adını eşidib, özünü görmədiyi yeniliyin qarşısını almağa çalışır.

Göründüyü kimi, M. Ə. Sabir öz ustadının əsərindən formanı götürsə də, onun qəhrəmanını, dövrə, zamana uyğun olaraq, tamamilə yeni tarixi-ictimai şəraitdə təsvir və təqdim etmişdir. Bu da, əsərin və qəhrəmanının orijinallığını və yeniliyini təmin etmişdir. Sabir öz sələfinin keçmiş qəhrəmanının yalnız danışiq tərzini, yenilik qarşısındakı sosial-psixoloji mövqeyini əsas almış, ancaq həmin qəhrəmanın xələfini tamamilə yeni biçimdə, yeni vəziyyətdə və bir qədər fərqli tərzdə təqdim etmişdir.

Fərqli tərz deyəndə, yuxarıda göstərdiyimiz kimi, Seyid Əzimin qəhrəmanından fərqli olaraq, Sabirin yaratdığı obrazın artıq yeni yaşam tərzinin içində düşdüyünü, ər evindəki həyatı qəbul edə bilməyib çıxılmaz vəziyyətdə qalaraq nalə çəkdiyini nəzərdə tuturuq.

M. Ə. Sabir öz ustadının keçmiş qəhrəmanını təkcə yeni tərzdə, yeni ruhda danışdırmır, eyni zamanda onun yaratdığı tipin öz danışığı ilə özünü ifşa etmək üsulunu da davam və inkişaf etdirmişdir. Bu haqda Kamil Mir Bağırov yazmışdır: “Sabir Seyid Əzim yaradıcılığının şəkli xüsusiyyətlərindən də çox şey öyrənmişdir. Tənqid hədəfini öz sözləri ilə ifşa etmək xüsusiyyəti əvvəlki satirik şairlərimizdə olmamışdır. Bundan birinci dəfə Seyid Əzim istifadə etmişdir. Satira atəşinə tutulan mənfi tipin nitqi onun mənəvi aləmi haqqında aydın təsəvvür yaradır” (Mirbağırov, 1962, s. 88).

Doğrudur, tipi öz dili ilə ifşa etmək üsulu poeziyada S. Ə. Şirvaniyə aid olsa da, bədii fikirdə bu, M. F. Axundzadəyə məxsusdur. Bu məsələdən bəhs edərkən Axundov (M.F.Axundzadə – U.Q.) başlamışdı. Bu cəhətdən demək olar ki, Axundov

Sabir üçün müəyyən mənada tarixi başlanğıcdır. Sabir özünün ilk ideya-üslub təkanını məhz buradan (M. F. Axundzadədən, onun yaradıcılığından – U. Q.) alır; Sabirin ilk hərəkətverici qüvvəsi məhz Axundov başlanğıcındır. Onun xəlqiliyini, realizmini şeirdə həqiqi demokratizmə çevirən, satirik üslubunu poeziyada reallaşdıran da məhz Sabir oldu” (Hacıyev, 1980, s. 87–88).

Alim öz fikrini əsaslandırmaq üçün bildirir ki, M. F. Axundzadə ilə M. Ə. Sabir ayrı-ayrı janrlarda, yəni biri əsas etibarilə komediya və bədii nəsrə, digəri isə poeziyada məşhur olsa da, bu onların üslub yaxınlığına mane ola bilmir. Çünki eyni, oxşar təsvir üsulunu müxtəlif janrlı əsərlərdə tətbiq etmək olar və ədəbiyyat tarixində belə hallar mövcuddur. Həmçinin eyni janrlı əsərlərdə fərqli təsvir üsulu vardır. T. Hacıyev öz fikrini belə ifadə edir: “Üslub birliyi və ya yaxınlığı üçün janr ölçü deyildir. Eyni bədii janrla müxtəlif ədəbi üslubda yazmaq mümkün olduğu kimi, müxtəlif janrda, lakin eyni üslubda yazmaq da tamamilə mümkündür və bu, geniş yayılmış haldır. Bu cəhətdən Axundovla Sabirin müxtəlif janrlarda yazması onların üslub birliyini zərrə qədər olsa da, kölgələndirə bilmir... Əgər buna qalsa, onda bir-birinə ən yaxın olan Mirzə Cəlillə Mirzə Ələkbər də üslubca başqa-başqa sənətkarlar olardılar. Halbuki molla-nəsrəddinçilər özləri də müxtəlif janrlarda yazırdılar və ya əksinə, Seyid Əzim də, Zakir də satirik şeirlər yazmışlarsa da, üslubca Sabirdən ayrılırlar” (Hacıyev, 1980, s. 88).

Dilçi-alim Tofiq Hacıyev M. F. Axundzadə ilə M. Ə. Sabirin bu üslub yaxınlıqlarını onların ideya və əqidə yaxınlıqları, yaradıcılıq metodunun eyniliyi ilə əlaqələndirib göstərir ki, “ədəbi simaların yaxınlığı birinci növbədə, ideya və əqidə yaxınlığında və həyat həqiqətinə baxış meylinin (yaradıcılıq metodunun) uyğunluğundadır. Bu keyfiyyətlərin ümumiliyi göstərir ki, Sabir ideya cəhətdən olduğu kimi, üslubca da Axundovun bilavasitə varisidir” (Hacıyev, 1980, s. 88).

Akademik T. Hacıyev M. Axundzadə üslubu ilə Sabir üslubunun yaxınlığını, sələf-xələflik əlaqəsini yaratdıqları tiplərin özlərini öz danışqları ilə ifşa etmək üsulunda görür. Bununla əlaqədar olaraq, M. F. Axundzadənin “Hekayəti-mərdi-xəsis” əsərindən Heydər bəyin monoloqunu nümunə gətirərək göstərir ki, “...Sabir satiralar ustasıdır. Lakin bu satiralarda şairin ifşa etmək istədiyi tiplər özlərini rüsvay edirlər. Şairə macal vermədən öz eyiblərini faş edirlər. Başlıca mətləb bunu deməkdən ibarətdir ki, Sabir üslubunda tipi öz dili ilə ifşa etmək M. F. Axundovdan (Axundzadədən – U. Q.) gəlir. Mirzə Fətəlinin komediyalarında da, “Aldanmış kəvakib”ində də, Sabirin satiralarında da ifşa belə gedir: müəlliflər qüdrətli əllə bədii tiplərin gicgahlarından sıxırlar, bu zərbəyə tablamayan tiplər dərhal onların (Mirzə

Fətəlinin və Sabirin) bütün suallarına cavab verirlər. Bu cavablar səhihdir, heç bir əgər-əskikliyi yoxdur. Lakin bu tiplər vicdanlı, doğruçul insanlar olduqları üçün yox, yalan danışdıqca gicgahlarındakı barmaqların daha da kilidlənəcəyindən və gözlərinin öz hədəqəsini açacağından qorxduqları üçün düz danışılar və beləliklə də şəxsi və ictimai qüsurlarını öz dilləri ilə açmış olurlar” (Hacıyev, 1980, s. 89).

M. F. Axundzadənin həm komediyalarında, həm də nəsr əsərində tiplərin öz dilləri ilə ifşası üsulu barədə akademik Feyzulla Qasımzadə belə yazmışdır: “Povestdə (“Aldanmış kəvakib” nəzərdə tutulur – U. Q.) mənfi tiplər, onların eybəcər simaları, ədibin komediyalarında olduğu kimi, öz sözləri və hərəkətləri ilə ifşa edilir” (Qasımzadə, 1974, s. 327).

Bütün bu göstərilənlərdən bir daha aydın olur ki, M. Ə. Sabir satirik tipi onun öz sözləri ilə ifşa etmək üsulunu seçərkən öz sələflərindən, klassik sənətkarlardan bəhrələnmişdir. O, M. F. Axundzadənin və S. Ə. Şirvaninin təcrübələrinə əsaslanmış, lakin elmi ədəbiyyatda da göstəriləndiyi kimi, yaradıcılığının bütün məqamlarında, o cümlədən klassik irsdən bəhrələndiyi zaman heç vaxt təkrarçılığa, təqlidə yol verməmiş, daim orijinal yazı tərzini nümayiş etdirmişdir. Bu haqda professor Mir Cəlal Paşayev haqlı olaraq yazmışdır: “Böyük şair həmişə, hər yerdə qələmə aldığı ictimai səhnələrə ən münasib və müvafiq söz, ifadə və formalar tapır. Şeir yaradıcılığında həyat həqiqətinə, ictimai ideal uğrunda mübarizə məqsədinə səcdə edən Sabir köhnə şeirin bütün köhnə forma və normalarını vurub dağıtmaqdan qorxmur, yeni təsəvvür və yeni düşüncəyə yeni söz və yeni ifadə üsulu gətirməyi şairin və şeirin mühüm vəzifəsi sayır” (Cəlal, 1961, s. 161).

“M. Ə. Sabirin özünün poeziya sələfləri ilə, o cümlədən Seyid Əzimlə canlı ünsiyyəti də onun yaradıcılığına təsirsiz ötürməmişdir” (Şirvani, 1967, s. 51). Şairin tərcümeyi-halından görünür ki, o, bəzən S. Ə. Şirvani ilə şeirləşmiş, ustadının ona təqdim etdiyi mənzum əsərinə elə nəzmlə də cavab yazmışdır. Bu cür şeirləşmənin biri haqqında A. Səhhət belə məlumat vermişdir:

“Seyidin (S. Ə. Şirvaninin – U. Q.) bu qəzəlinə ki, mətəi-ati ilə başlayır:

Ey məh, bilirəm fitneyi-dövrən olacaqsan,
Ey qaşı hilalım, məhi-taban olacaqsan”

(Sabir, 2004, s. 256).

Sabir cavab olaraq ona bir neçə şeir parçası yazıb göndərir:

“Sən pir-cahandidəsən, ey Seyyidi-sərkar!”

(Səhhət, 2005, s. 258).

S. Ə. Şirvaninin M. Ə. Sabirə yazdığı qəzəldə şagirdinin parlaq gələcəyinə böyük inam ifadə edilmişdir. Böyük şair uzaqgörənliklə bildirirdi ki, o, gələcəkdə öz istedadı, şairlik fəaliyyəti ilə “fitneyi-dövrən”, “məhi-taban” olacaqdır. Yəni dövrünün problemlərini aydın, işıqlı bir dillə təsvir edəcəkdir.

Maraqlıdır ki, Sabirin ustasına cavabında da onun öz istedadına, parlaq şairlik gələcəyinə böyük bir güvən və inam öz əksini tapmışdır. Seyid Əzimin qəzəlinin vəzninə, ahənginə və rədifinə uyğun olaraq yazılmış cavab aşağıda öz əksini tapmışdır:

Sən piri-cahandidəsən, ey Seyyidi-sərkər,
Məndən çək əlin, eyləgilən pir ilə rəftar!
Olmaz sənə qismət dəxi bu dövləti-didar,
Bundan sora hicrimdə ciyərqan olacaqsan!
(Sabir, 2004, s. 42)

“Göründüyü kimi, zarafatyana yazılmış bu cavabda Seyid Əzim dünyagörmüş ustad bir sənətkar kimi dəyərləndirilir” (Şərif, 1962, s. 44). Eyni zamanda xatırladılır ki, artıq o qocalmışdır. Ona görə bundan sonra daha çox yaşlılarla oturub-durmağa üstünlük versə yaxşıdır. Çünki cavanlıq dövləti ona bir daha qismət olmayacaq. Sabir eyni şüxluqla sözünə belə davam edir:

Aşiq mənə bir mən kimi ziyba gərək olsun,
Mail gülə bir bülbuli-şeyda gərək olsun,
Səndə bu işə səbrü şəkiba gərək olsun.
Amma, bilirəm, səbr evi viran olacaqsan!
(Sabir, 2004, s. 42)

Sabir bildirirdi ki, bundan sonra o, gərək özü kimi cavan, enerjili və gələcəyi parlaq görünən gənclərlə oturub dursun. Elə gənclərlə ki onlar içi həyat eşqi ilə dolu olub, meyli güldə olan nəğməkar bülbulə bənzəsinlər. Şair öz ustasına xatırladır ki, yaşlı adamlarda belə bir istək olsa da, cavanlıq enerjiləri getdikcə azaldığı üçün belə məqamlarda hər şeylə barışmalı, səbirli və həyatın diktəsinə qarşı dözümlü olmağa çalışmalıdırlar. Sabir onu da göstərirdi ki, yaşlaşdıqca insan nə qədər müdrik və dözümlü olsa belə, yenə arada kəmhövsəlilik edəcək, yəni “səbr evi viran olacaq” (Sabir, 2004, s. 42).

Şeirleşmənin nəticəsi haqqında Abbas Səhhət məlumat verərək yazmışdır: “Seyid “Xəmsəyi-Nizamiyə”ni mütaliə etdiyi halda Sabirin məktubu yetişir. Oxuyub belə cavab yazır: “Nuri-didəm Sabir! Qəzəlimin birinə yazdığın məlih və şirin cavab çox xoşuma gəldi. Hazırda başqa bir şeyə gümanım olmadığından həmin kitabı sənə silə göndərirəm. Yadigari-ustadanəm olmaq şərtilə qəbul edəsiniz və şairlikdə tərəqqi etmənizi arzu edirəm” (Səhhət, 2005, s. 258).

Nəticə

Bu məktub və hədiyyə M. Ə. Sabirin istedadına və gələcəyinə ustad xeyir-duası və dəyəri idi. O həmin etimadı yaradıcılığı ilə yüksək səviyyədə təsdiq etdi. İnsan ömrünün mərhələlərini müdrikliklə və realistcəsinə təsvir etməsi Sabirin gələcəkdə yaradıcılıq yolunun xarakterini də göstərirdi. Bu şeirleşmələr Sabirin öz dövrünün canlı klassikinə çevrilmiş bir sənətkarla kifayət qədər püxtələşmiş yaradıcılıq ünsiyyətinin məhsulları kimi də qiymətlidir.

Ədəbiyyat

1. Bayramoğlu, A. (2001). *Mirzə Ələkbər Sabir* (qısa tərcümeyi-hal). Nurlan.
2. Cəlal, M. (1961). Sabir yaradıcılığında bədii sənətkarlıq. “*Azərbaycan*” jurnalı, 12, 154–165.
3. Hacıyev, T. (1980). *Sabir: qaynaqlar və sələflər*. Yazıçı.
4. Qasımzadə, F. (1974). *XIX əsr Azərbaycan ədəbiyyatı tarixi*. Maarif.
5. Mirbağirov, K. (1962). Sabir və Seyid Əzim Şirvani. “*Azərbaycan*” jurnalı, 5, 83–88.
6. Sabir, M. Ə. (2004). *Hophopnamə*. II cild. Tərtib edən, müqəddimə və şərhlərin müəllifi Məmməd Məmmədov. Şərq-Qərb.
7. Səhhət, A. (2005). *Seçilmiş əsərləri*. Tərtib edən, ön söz və qeydlərin müəllifi: Kamal Talıbzadə. Lider nəşriyyat.
8. Şərif, Ə. (1962). Sabirin nəzirələri. *Azərbaycan jurnalı*, 5, 89-96.
9. Şərif, Ə. (1962). *Sabir və Molla Nəsrəddin. Sabir* (məqalələr məcmuəsi). Az SSR EA.
10. Şirvani, S. Ə. (1967). *Əsərləri*. 3 cilddə, I c. Az SSR EA.